

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

Kapadokya Bölgesi Sikkelerinde Tykhe Tipolojisi ve Kültü

The Typology and Cult of Tyche on Coins in the Cappadocia Region

Meral ÇELİK¹

¹Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Aksaray, meralcelik@aksaray.edu.tr, orcid.org/0000-0001-5968-7941

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
08.03.2025
Kabul/Accepted:
10.04.2026

DOI:

10.18069/firatsbed.1653876

Anahtar Kelimeler

Kapadokya, Tykhe, Kült, Sikke, Argaios

Keywords

Cappadocia, Tyche, Cult, Coin, Argaios

ÖZ

Kapadokya Bölgesi'nde Tykhe kültürüne dair en erken izler Ariarathes Hanedanlığı döneminden itibaren kendini göstermeye başlar. Bu inancın bölgedeki, özellikle Tyana'daki Astarte inancından devşirilerek zaman içinde onun yerini alan bir inanç olduğu düşünülür. Tykhe bölgede Arkhelaos döneminden itibaren artık yerleşik bir tanrıça olarak tapınım görmeye başlar. Roma İmparatorluk Dönemi boyunca tanrıçanın bölgede yaygın tapınım gören kültürlerin başında geldiği görülür. Buna göre bu yayının konusunu Kapadokya Bölgesi'nde Tykhe inancı ve tanrıçanın tipolojisi oluşturmaktadır. Bu inanca yönelik başlıca kaynakların numismatik veriler olması sebebiyle kültürün yapısı sikkeler yoluyla ortaya konulmuştur. Sikkelerin ön ve çoğunlukla arka yüzü üzerinde tanrıçanın yer aldığı tasvirler tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme neticesinde Caesarea ve Tyana sikkelerine göre tanrıça bölgede dört farklı tipolojide görülür. Bu sınıflandırma göz önünde tutulduğunda, tanrıça Tyana'da Antiocheia Tykhe'si tipinde yoğun olarak karşımıza çıkar ve burada kentten koruyucu ana tanrıçası konumundadır. Caesarea'da ise sikkelerin ön ve arka yüz tasvirlerinde tanrıçanın farklı tipolojilerde olduğu görülür. Ayrıca Sozomenus'un aktarımına göre Argaios Dağı'nda Iulianus Apostata zamanına kadar varlığını korumuş bir Tykhe Tapınağı bulunması ve mevcut numismatik veriler Tykhe'nin bölgenin başkenti Caesarea'da da ana tanrıça kültürüne karşılık geldiği sonucuna ulaştırmıştır.

ABSTRACT

The earliest evidence for the cult of Tyche in the Cappadocia region begins to appear during the reign of the Ariarathid dynasty. It is generally considered that this belief was adopted from, and eventually supplanted, the cult of Astarte—particularly attested in Tyana. From the period of Archelaus onward, Tyche emerges as an established and locally venerated goddess in the region. Throughout the Roman Imperial period, she is observed to have been among the most widely worshipped deities. Accordingly, the present study focuses on the cult of Tyche in Cappadocia and the typology of the goddess. Given that the principal sources for this cult consist of numismatic evidence, its structure has been reconstructed primarily through coinage. Depictions of the goddess appearing on the obverse and, more frequently, the reverse of coins have been identified and systematically analyzed. This analysis demonstrates that, based on the coinage of Caesarea and Tyana, the goddess appears in four distinct typological forms within the region. Within this framework, Tyche is most commonly represented in Tyana in the form of the Antiocheia Tyche type, where she functions as the principal tutelary deity of the city. In Caesarea, by contrast, the goddess is depicted in a variety of typological forms on both obverse and reverse coin types. Furthermore, according to the account of Sozomenus, the existence of a Temple of Tyche on Mount Argaios—preserved until the reign of Julian the Apostate—together with the available numismatic evidence, indicates that Tyche also held the status of a principal goddess in the regional capital, Caesarea.

Atf/Citation: Çelik, M. (2026). Kapadokya Bölgesi Sikkelerinde Tykhe Tipolojisi ve Kültü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 2, 736-748.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Meral ÇELİK, meralcelik@aksaray.edu.tr

1. Giriş

Tykhe hem Yunan'da hem de Roma'da kaderi, şansını temsil eden bir kişileştirmedir (Villard, 1997, s. 115). Bu anlamı ile ilişkili olarak bir kişileştirmeden (*personifikasyon*) kentlerin kaderini tayin eden, koruyucu tanrıça fonksiyonuna dönüşmüş ve yoğun olarak tapınım görmüştür. Bir tanrıça olarak özellikle Hellenistik dönemden (MÖ 323-31) itibaren heykeltıraşlıkta ve sikkeler üzerinde tipolojik ve ikonografik biçimi yerleşik bir görüntüye ulaşmıştır. Fakat Tykhe'nin bu fonksiyonunun erken izleri esasında Hellenistik dönem öncesine gitmektedir. Tykhe'nin bir kent tanrıçası olarak anılmasına dair ilk kayıtlar ise MÖ 6. yüzyıla uzanmaktadır. Özellikle MÖ 5. yüzyıl başlarında Pers-Yunan savaşları sebebiyle yoğun kayıplar veren Yunan halkı (McNeil, 2008, s. 187-192; Tekin, 2008, s. 90) için kentleri koruyan bir tanrıçanın olması bir zorunluluk olmuştur. Bu durum, Tykhe'nin hem kamusal alanda hem de sanat eserlerinde daha görünür ve etkin bir figür olarak benimsenmesine zemin hazırlamıştır.

Tanrıçanın adı Homeros'un eserlerinde yer almamıştır. Hesiodos'un Theogonia'sında ise Okeanos ve Tethys'in üç bin kızından biri olduğundan bahsedilmiştir (Hes., Th., 360). Tykhe, insanların hayatlarındaki şansın ve tesadüfün şairane ya da felsefik bir imajı olmuştur. Doğasındaki öngörülemez ve çoğunlukla da kötü gücüne karşı bir çaba olarak ona iyi şansını getirsin diye ona *Agathe Tykhe* (Ἀγαθὴ Τύχη) denmiştir. MÖ 4. yüzyılda Yunan anakarasında ve adalarında, Anadolu'da, Sicilya'da Tykhe kültürünün varlığını kesin olarak kanıtlayan arkeolojik ve epigrafik buluntular mevcuttur (Matheson, 1994, s. 18-19). Ayrıca bu yüzyıla ait yazıtlarda tanrıçaya, Olymposlu tanrılarla beraber yemin edilmiştir (Kılıç, 2014, s. 843; Matheson, 1994, s. 18). Pindaros, Odes, 12'de

λίσσομαι, παῖ Ζηνὸς Ἐλευθερίου,
Ἰμέραν εὐρυσθενέ' ἀμφιπόλει, σώπειρα Τύχα.
τὴν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θεαὶ
ναεῖς, ἐν χέρσῳ τε λαίψηροὶ πόλεμοι
κάγοραὶ βουλαφόροι.¹

sözleriyle Tykhe'yi kurtarıcı bir tanrıça olarak adlandırmıştır. Şair, tanrıçanın karada ve denizde insanların hayatları üzerindeki gücünden bahsetmiştir². Fakat MÖ 5. yüzyıla ait bu ve başka belgeler biraz çelişkili bulunmuştur (Matheson, 1994, s. 20-21). Bu çelişkinin esas nedeni Tykhe'nin yerleşik anlamının ve fonksiyonunun arkeolojik buluntular yoluyla netlik kazanmamış olmasıyla ilgilidir.

Tykhe'ye ait en erken heykeltıraşlık örneği başında poloslu ve elinde bereket boynuzuyla Smyrna'dadır. Pausanias'a göre heykel, MÖ 6. yüzyılda heykeltıraş Khioslu Boupalos tarafından Smyrnalıları için yapılmıştır (Kılıç, 2014, s. 842; Paus., 4.30.6). Ancak kentsel bir Tykhe'nin kamu ibadetiyle ilgili olarak başka bir kanıt elimize geçmemiştir. Bu çelişki nedeniyle, Boupalos'un bir Hellenistik dönem heykeltıraşı olduğu ve Smyrna'daki Tykhe heykelinin Arkaik olduğu da öne sürülmüştür (Palagia, 1994, s. 65).

Pausanias, tanrıçaya ait erken döneme tarihlendirilen eserlerden bir diğerini eserinde anlatmıştır. Pausanias'a (1.43.6) göre Praxiteles, Aphrodite Tapınağı yakınında bulunan tanrıçaya adanmış bir tapınak için bir kült heykeli (*Megara Tykhesi*) yapmıştır. Yine Pausanias'ın aktarımına göre (6.2.7) Orontes Nehri'nde Suriyeliler için Antiokheia Kenti'nin kurulmasının şerefine Eutykhides tarafından Antiokheia Tykhesi yapılmıştır (Dohrn, 1960). MS 6. yüzyılın vakanüvisi Malalas da kent koruyucu tanrı olarak Antiokheia Tykhesi'nden bahsetmiştir (Malalas, 8.200-201). Antiokheia Tykhesi tanrıçanın kent koruyucu fonksiyonunda olduğu tiplerden biridir ve orijinali MÖ erken 3. yüzyıla tarihlendirilir. Tykhe, bu tipe ait eserin Roma kopyasında ayaklarının altında Orontes, elinde başak demeti ve başında *corona muralis*³ ile tasvir edilmiştir. Antiokheia Tykhesi farklı

¹ “Yalvarıyorum, Özgürlükçü Zeus'un kızı/Ey güçlü arzularla çevrelenmiş, kurtarıcı Tykhe/Çünkü denizde hızlı gemiler seninle yönlendirilir/Karada ise çevik savaşlar (seninle olur)/Ve danışma dolu meclisler (senin etkindedir)”.

² Ayrıca Pausanias (4.30.6) da Pindaros'un tanrıçaya kent koruyucu anlamına gelen pherepolis olarak tanımladığını aktarır: “οὗτος μὲν ἐπὶ τοσοῦτο ἐδίλωσε τῆς θεοῦ τὰ ἔργα: ἥσε δὲ καὶ ὑστερον Πίνδαρος ἄλλα τε ἐξ τῆν Τύχην καὶ δὴ καὶ Φερέπολιν ἀνεκάλεσεν αὐτήν.”. Metnin Türkçe çevirisi şu şekildedir: “Bu kişi tanrıçanın işlerini bu kadarla sınırlı biçimde göstermiştir; oysa daha sonra Pindaros, Tykhe üzerine başka şeyler de söyledi ve hatta onu 'pherepolis' olarak anmıştır.”

³ Corona muralis çoğunlukla Tykhe ile özdeşleştirilmiştir. Ancak bu başlığın kökeni çok daha eskiye dayanmakta ve en erken izlerini Hititlerde görmek mümkündür. Yazılıkaya'daki MÖ 13. yüzyıla tarihlendirilen bir kaya kabartmasında Hepat'ın başlığının uzun-bileşik dikdörtgen dilimler halindeki tasviri corona muralis ile benzerdir. Dolayısıyla bu kabartma corona muralisin en erken örneği olarak kabul edilmektedir. Yeni Asur Dönemi'ne ait hanedan üyesi hanımların tasvirlerinde ise Tykhe'nin başlığı ile çok daha benzer tasvirler ile karşılaşılır. Örneğin Asurbanipal dönemine (MÖ 668-626) tarihlendirilen Assursarat Steli'nde profilden betimlenmiş hanedan üyesi kadının başındaki başlık dairesel ve aralıklı surlardan oluşmaktadır. Bir başka benzer örnek İskitlerden verilebilir. MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilen ve Pasırık'taki III. Kurgan'da bulunan deri bir başlığın üst kısmı sur duvarı şeklindedir (Metzler, 1994, s. 77-78, 80). MÖ

işlevlerdeki cam ve bronz buluntularda, yüzük taşlarında ve sikkelerde sıklıkla görülmektedir (Stansbury-O'Donnell, 1994, s. 54). Özellikle Roma döneminden günümüze ulaşan buluntu çeşitliliği bu bakımdan önemlidir (Kaplan ve Durugönül, 2018, s. 6).

Kaynaklarda kent tanrıçası olarak MÖ 6. yüzyılda bahsi geçen ve fonksiyonu tartışmalı olan, tanrıçaya ait en erken heykeltıraşlık buluntusu ise MÖ 4. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilen ve Atina Agorası'nda bulunan Tykhe heykelidir (Palagia, 1994, s. 65). Aelianus (MS 2. yüzyıl sonu-3. yüzyıl başları) eserinde, Atina'da bu Tykhe heykeline âşık olan bir gençten bahsetmiştir⁴. Aelianus'a göre (VH) bu heykel Atina'da Prytaneion'da bulunan Agathe Tykhe heykelidir (Matheson, 1994, s. 18-19). Tanrıça, Hellenistik dönemden itibaren dönemin siyasi propagandasına uygun olarak şehirlerin koruyucusu ve yöneticisi olarak yaygın bir şekilde tapınım görmüştür. Bu dönemde, özellikle de MÖ 2. yüzyılda tanrıçanın heykelleri yoğun olarak yapılmıştır. Tanrıça, heykeltıraşlıkta elinde bereketi ve bolluğu temsil eden bir *cornucopia* (bereket boynuzu), tahıl demeti ya da şansı, talihi ifade eden gemi dümeni tutarken tasvir edilmiştir.

Tykhe, sikkeler üzerinde en erken betimlenen figürler arasında yer almış ve tasvirleri çeşitlilik göstermiştir. Bir kent tanrıçası olarak sikkelerde öncelikle başında corona muralisi ile büstü karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra tanrıça otururken ya da ayakta dururken de sıklıkla tasvir edilmiştir. Belirtilenler dışında farklı tasvirler ile de Tykhe'nin tipolojisinin çeşitlendirildiği görülmektedir. Ayrıca kentlerin koruyucu tanrıçası fonksiyonunun yanı sıra Tykhe şansın, talihin tanrıçası olarak da sikkeler üzerinde yer almaya devam etmiştir. Hellenistik dönemde Smyrna sikkelerinin arka yüzlerinde tetrastyle tapınak içinde Tykhe'ye ait kült heykeli yer almıştır (Kılıç, 2014, s. 845). I. Tigranes sikkelerinin arka yüzünde Tykhe, bir ayağı Orontes Nehri üzerinde, elinde bir palmye dalı ile (Stansbury-O'Donnell, 1994, s. 55); II. Euagoras'ın bir drahmisinde (MÖ 361-351) Salamisli Tykhe başında corona muralis ile (Broucke, 1994, s. 36); I. Demetrios Soter sikkelerinde elinde asa ve cornucopia ile; VIII. Antiokhos Grypos sikkelerinde başında bir başlık ve bir elinde dümen, diğerinde cornucopia (Smith, 1994, s. 92) ile tasvir edilmiştir. Sikkelerdeki Tykhe tasvirleri Geç Antik Çağ'ın (MS 300-700) Hristiyan kentlerinde de görülmektedir. Konstantine dönemine (MS 306-337) ait bir sikkenin (MS 330) arka yüzünde Konstantinopolis'in Tykhesi arkalıklı bir tahtta, elinde cornucopia ile otururken betimlenmiştir. Tykhe, 11 Mayıs 330'da Roma İmparatorluğu'nun yeni başkentini kutlamak amacıyla basılan gümüş sikkelerin arka yüzlerinde bu tipoloji ile tasvir edilmiştir. II. Konstantius dönemine (MS 337-361) ait bir solidusun (MS 351-355) arka yüzünde ise Konstantinopolis Tykhesi ile Fortuna Romana karşılıklı yer almıştır (Broucke, 1994, s. 46).

Roma'da MÖ 6. yüzyıl ortasında yarı-tarihi bir karakter olarak kabul edilen kral Servius Tullius tarafından ilk Fortuna tapınağının inşa ettirildiği kabul edilmektedir. Fakat bu kültürün kökeni ile ilgili bu veri tartışmalıdır. Kültürün Latium ya da Etruria'dan ortaya çıkmış olduğu da ileri sürülmüştür (Miano, 2018, s. 77). Tykhe ya da Fortuna'nın Roma İmparatorluk Dönemi'nde (MÖ 27-MS 395) çok yönlü bir tanrıça olduğu görülmektedir. Tykhe Roma'nın kültürel ortamına, tapınanların ihtiyaçlarına göre anlamı ve ikonografik özellikleri çeşitlenerek çoklu anlam taşıyan bir tanrıçaya dönüşmüştür. Roma dönemine tarihlendirilen eserlerde, tanrıların kutsal kabı patera yerine, tanrıçanın sağ elinde küre ve gemi dümeni gibi farklı atribülerin tercih edildiği görülmektedir. Böylece Romalı bir karakter taşıyarak, Fortuna haline getirilmiştir (İnan, 2000, s. 52). Tanrıçanın temsil ettiği bu zenginlik, aynı zamanda onun karmaşık ve belirsiz bir karaktere sahip olarak algılanmasına yol açmıştır. Tykhe Roma'da çoğunlukla zaferle ilişkilendirilen önemli bir tanrıça olarak karşımıza çıkmaktadır (Arya, 2002). Roma İmparatorluk Dönemi Anadolu'sunda ise Tykhe kültüne dair tipolojik ve ikonografik betimler Roma'yla benzeşse de özellikle bölgesel olmak üzere kendine has bir karakter de taşımıştır.

13 yılına tarihlendirilen bir Roma sikkesinde ise sikkenin ön yüzünde betimlenen Agrippa'nın başında da corona muralisi görürüz (Broucke, 1994, s. 43).

⁴ Ael., VH, 9.39: "πῶς δὲ οὐκ ἂν φαίη τις γελοίους ἅμα καὶ παραδόξους τοῦσδε τοὺς ἔρωτας; τὸν μὲν Ξέρξου, ὅτι πλατάνου ἠράσθη. νεανίσκος δὲ Ἀθήνησι τῶν εὖ γεγονότων πρὸς τῷ πρυτανεῖῳ ἀνδριάντος ἐστῶτος τῆς Ἀγαθῆς Τύχης θερμότητα ἠράσθη. κατεφίλει γοῦν τὸν ἀνδριάντα περιβάλλον, εἶτα ἐκμανεῖς καὶ οἰστρηθεὶς ὑπὸ τοῦ πόθου, παρελθὼν ἐς τὴν βουλήν καὶ λιτανεύσας ἔτοιμος ἦν πλείστον χρημάτων τὸ ἄγαλμα πρῖσθαι. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔπειθεν, ἀναδήσας πολλαῖς ταινίαις καὶ στεφανώσας τὸ ἄγαλμα καὶ θύσας καὶ κόσμον αὐτῷ περιβαλὼν πολυτελεῖ εἶτα ἑαυτὸν ἀπέκτεινε, μυρία προκλαύσας". Metnin Türkçe çevirisi şöyledir: "Peki, biri bu aşkları nasıl hem güllünç hem de tuhaf bulmazdı ki? Xerxes'in aşkı mesela: bir çınar ağacına âşık olmuştu. Ama Atina'da iyi bir aileden gelen bir genç, Prytaneion'un yanında dikilmiş Agathe Tykhe heykeline büyük bir tutkuyla âşık olmuştu. Heykeli sarılarak öpüyor, çevresini sarmalıyor, sonra da arzusun etkisiyle çılgına dönerek meclise başvurdu; heykeli çok büyük bir para karşılığında satın almak için hazır olduğunu söyledi. Ancak isteği kabul edilmeyince, heykele çok sayıda adak bezi bağladı, çelenklerle süsledi, kurbanlar sundu, değerli takılarla donattı- ve ardından, sayısız şekilde kendini ağlayarak teşhir ettikten sonra, yaşamına son verdi."

izleri görülür. Bölgede dönemin sonunda hem tip çeşitliliği hem de ikonografik zenginleşme, insanın siyasi ve günlük hayatının izleri sikkelere daha fazla yansımaya başlamıştır⁵.

Kapadokya'da Hellenistik dönemde Tykhe inancını kesin olarak kanıtlayan veriler şimdilik söz konusu değildir. Buna karşın Tykhe'nin Ariarathes ve Ariobarzanes hanedanlıkları dönemlerine ait sikkelerinde tasvir edilen Astarte'den evrildiğini düşünen bir görüş de vardır (Berges-Nollé, 2000a, s. 125, res. 28). Astarte'nin bölgede senkretik bir karakter gösterdiği ve daha sonra Tykhe'ye dönüştüğü görüşü iki tanrıçanın da tasvirlerindeki bazı benzerliklerden kaynaklanmıştır. III. Ariarathes dönemine (MÖ 255/251-220) ait bir Tyana sikkесinin arka yüzünde Astarte ayaklarının dibinde sfenks ve başında sur başlığıyla tasvir edilmiştir (Berges-Nollé, 2000b, s. 337). Bir atribü olan sur başlığının kent koruyucu tanrılarda benzer olması olağan bir durum olsa da Tykhe'nin Kapadokya'da kabul görmesine katkı sağlamış olduğu muhakkaktır. Hellenistik dönemin sonunda, Arkhelaos dönemiyle (MÖ 36-MS 17) birlikte bölgede Tykhe tasvirleri kesintisiz olarak görülmeye başlanmıştır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise Kapadokya sikkelerinde yoğun olarak kullanılan tasvir, Dağ Tanrı Argaios'tur. Argaios dışında Athena, Tykhe, Apollon, Artemis, Nike arka yüz tasvirlerini oluşturan başlıca tanrılar arasında yer almaktadır. Bölgede Tykhe kültü ve tasvirlerinin başlıca kaynağını nümismatik veriler oluşturmaktadır. Buna göre sikkeler üzerinde tanrıçanın tasvirleri Arkhelaos döneminden itibaren başlamakta ve III. Gordianus zamanına (MS 238-244) kadar devam etmektedir. Nümismatik veriler dışında olası bir örnek de Tyana'ya aittir. Tyana'da bulunan bir alınlık parçası üzerinde yer alan oturan kadın tasvirinin başında taç önerisiyle rekonstrüksiyonu yapılmış ve Tykhe olabileceği öne sürülmüştür (Berges-Nollé, 2000a, s. 125, res. 28). Günümüze herhangi bir kalıntısı ulaşmamış olsa da bir kent tanrıçası olarak tapınım gördüğü bilinen bu tanrıçaya ait bir tapınağın var olmuş olması kuvvetle muhtemeldir.

Bölgede Tykhe'ye ait tapınak/ların erken dönemleri bilinmese de bölgede hangi döneme kadar tapınım gördüğünden ve tapınağın MS 440'larda Historia Ecclesiastica'yı yazmaya başlayan Sozemenus'un aktarımı sayesinde bilgi sahibi olunmaktadır. Sozomenus eserinde Caesarea'daki bazı pagan tapınaklardan ve onların yıkımından bahsetmiştir. Onun aktarımına göre Iulianus Apostata zamanında (MS 361-363) Caesarea'da Apollon, Zeus ve Tykhe tapınakları hala ayakta idi. Fakat Hristiyanlar bu dönemde kentteki Apollon ve Zeus tapınaklarını yıkmış, sadece Tykhe'ye ait olan tapınak ayakta kalmıştır. Iulianus Apostata'nın Antiokheia kentindeki tapınakları tekrar yaptırması için amcasını görevlendirmesi üzerine Caesarealı Euppsychios'un başlattığı bir ayaklanmada ise Tykhe Tapınağı yıkılmıştır. Bu olayı Antiokheia'ya giderken öğrenen İmparator Iulianus Apostata sorumluları ölümle cezalandırmış, ayrıca tanrıçalarını ölümüne koruyamayan paganları da bu yıkımdan dolayı suçlamıştır (Sozom, Hist. eccl., 5.11.4-8). Buna göre bölgede tanrıçanın kültürünün Iulianus Apostata zamanına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde bazı gemler üzerinde Tykhe'ye ait izler tespit edilmiştir. Bölgede bulunan ve MS 1. yüzyıla tarihlendirilen hematit bir *gem* (yüzük taşı) üzerinde Tykhe tasviri bulunmaktadır. Ayakta duran Tykhe'nin karşısında yine ayakta tasvir edilen Athena ve ikisinin arasında otlayan bir at tasvir edilmiştir. Birbirine doğru bakar şekilde tasvir edilen tanrıçaların arasında ise Argaios tasviri yer almaktadır (Baydur, 1994, s. 9). Bölgede bu tasvirin bir benzeri kırmızı akik bir gem üzerinde de yer almakta ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. MS 250 civarına tarihlendirilen serpantin bir gemin arka yüzünde ise başında Argaios başlığıyla sağa dönük olarak tasvir edilmiş Tykhe büstü görülmektedir⁶. Bu tür küçük boyutlu ve kişisel kullanım amaçlı objelerde Tykhe'nin varlığı, tanrıçanın sadece kamusal ya da mimari bağlamlarda değil, bireysel inanç pratiğinde de önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle Argaios'un betimlemeye dahil edilmesi tanrıçanın yerel dağ kültürüyle ilişkilendirilerek bölgesel kimlikle bütünleştiğini düşündürmektedir. Aynı sahneleri farklı taş türleri ve farklı işçilik teknikleriyle tekrar edilmesi de Tykhe ikonografisinin hem yaygınlığını hem de sembolik gücünü gözler önüne sermektedir. Bu bakımdan Tykhe sadece soyut bir iyi talih kavramını değil, aynı zamanda yerel koruyuculuk işlevini de temsil etmiş olmalıdır. Günümüze ulaşan verilerin niteliği ve çalışmanın kapsamı doğrultusunda, tanrıçaya ait bölgedeki kültürün tipolojik değerlendirmesi yalnızca Caesarea ve Tyana sikkeleri üzerindeki tasvirler yoluyla yapılmıştır. Buna

⁵ Hellenistik döneme geçiş sürecinde Kapadokya'nın köklü Pers kültürüne fazlasıyla sadık kaldığı, sanatsal açıdan Hellenistik kültürün izlerinin bu nedenle dönemin diğer krallıklara göre daha geç geldiği görülür. Fakat Hellenistik dönemi henüz kabul etmeye başlayan bölge, Roma'nın desteklediği Ariobarzanes Hanedanlığı ile beraber sanatsal açıdan da Roma ile tanışmış ve daha geniş kabul görmüştür. Roma dönemindeki sanatsal çeşitlilik bunun en önemli kanıtları arasında yer alır (Borrell, 1862).

⁶ Gemin ön yüzünde ise quadrigada Helios tasvir edilmiştir (Baydur, 1994, s. 9).

göre bölgede tanrıçaya ait Tetrastyle tapınak içinde Tykhe, Ayakta duran Tykhe, Oturan Tykhe (Antiokheia Tykhesi ve Tahtta oturan Tykhe) ve Tykhe büstü olmak üzere dört farklı tipoloji ile karşılaşılmıştır. Bu tipolojik sınıflandırma, sadece ikonografik çeşitliliği ortaya koymakla kalmayıp, aynı zamanda bölgedeki yerel inanç sisteminin ve temsil biçimlerinin zaman içerisindeki dönüşümüne dair ipuçları da sunmaktadır. Özellikle tanrıçanın duruş biçimi ve ona eşlik eden sembollerle temsili hem kültün işlevsel yönünü hem de politik ya da ideolojik arka planını anlamaya katkı sağlamaktadır. Böylelikle bu çalışma, sikkeler gibi dolaşımda olan materyaller üzerinden kamusal hafızada ve kent kimliğinde tanrıçanın nasıl yer aldığına ilişkin anlaşılmasını, Tykhe'nin tasvirlerine dair literatüre özgün bir katkı sunmayı amaçlamıştır.

2.1 Tetrastyle Tapınak İçinde Tykhe

Sikkelerin arka yüz betimlerinde tetrastyle, hexastyle, octastyle gibi tapınakların olduğu tipler yaygın olarak görülmektedir. Çoğu zaman tapınağın içinde ayakta dururken ya da otururken tanrı ve tanrıçalar ya da kült heykelleri betimlenmiştir (Drew-Bear, 1974, s. 27 vd.). Kapadokya Bölgesi'nde ise distyle ya da tetrastyle tapınak formu sikkelerin arka yüz tipi olarak kullanılmıştır. Tetrastyle tapınaklarda ise iki farklı tip karşımıza çıkar. İlkinde tetrastyle tapınak Argaios Dağı'nın merkezine yerleştirilmiş bir şekildedir. Bu tasvir esasında bu kutsal dağda yer alan bir tapınağın varlığına işaret etmektedir. İkinci tipte ise tetrastyle tapınak tek başına tasvir edilmiş ve tapınağın içinde Tykhe, Artemis, elinde kalkanı ve mızrağıyla Roma (Metcalf, 1996, 135v.; RPC IV.3, 2024, 7052 (temporary), 7057 (temporary)) gibi tanrıçalar yer almıştır.

Bölgede içinde bir tanrı ya da tanrıça tasviri olmadan tek başına tetrastyle tapınak tasviri Hellenistik Kapadokya'nın son kralı Arkhelaos döneminden itibaren görülmeye başlamıştır. Arkhelaos dönemine ait bir sikke örneğinde tetrastyle tapınağın alınlığının tepe ve köşe noktalarında üç ayrı figür tasvir edilmiştir (RPC I, 2024, 3633; Sydenham, 1933, s. 29). Marcus Aurelius dönemine (MS 161-180) ait sikkelerin arka yüzünde tetrastyle tapınak içinde başlığı, elinde kalkanı ve mızrağıyla Roma (?) tasvir edilmiştir (RPC IV.3, 2024, 7052 (temporary), 8215 (temporary)). Commodus dönemine (MS 177-192) ait bir sikkede tetrastyle tapınak içinde altar ve üzerine Argaios tasviri yerleştirilmiştir. Bazı örneklerde alınlık içinde yıldız tasviri bulunmaktadır (RPC IV.3, 2024, 8015 (temporary)). Elagabalus (MS 218-222) ve Alexander Severus (MS 222-235) dönemi sikkelerinde ise çoğunlukla tetrastyle tapınağın alınlığı olarak Argaios tasvirinin kullanıldığı görülmektedir (RPC VI, 2024, 6732 (temporary)). Distyle tapınak örneklerinde de benzer motifler tercih edilmiştir ve bunlarda özellikle Argaios kullanımı yaygındır. Distyle tapınak içinde Argaios betiminin görüldüğü son dönem ise III. Gordianus sikkeleridir (RPC VII.2, 2024, 3370).

Mevcut verilere göre tetrastyle tapınak içinde Tykhe'nin yer aldığı sikke örneklerinden ilki Hadrianus dönemine (MS 117-138) aittir (Metcalf, 1996, s. 124; Sydenham, 1933, s. 78). Bu döneme ait Caesarea didrahmi ve tridrahmilerinin arka yüzünde dört sütunlu bu tapınak içinde Tykhe yer almaktadır⁷. Khiton ve peplos giymiş olan tanrıçanın başında modius bulunmaktadır. Alışılmış tipolojisindeki dümen sağ elinde, cornucopia ise soldadır (Metcalf, 1996, s. 124, kat. no. 110, 111; Sydenham, 1933, s. 78). Bu tasvir biçimi tanrıçaya ait bir tapınak olduğunu ve kent tanrıçası olarak tapınım gördüğü kültünü ifade etmektedir. Olasılıkla bu tapınak Sozomenus'un eserinde bahsettiği Tykhe Tapınağı olmalıdır. Ayrıca Caesarea sikkeleri üzerinde tek başına, alınlığında figürlerle ya da Argaios Dağı ile görülen tetrastyle tapınağın Tykhe'ye ait olması da olası gözükmektedir.

2.2 Ayakta Duran Tykhe

Ayakta tasvir edilen Tykhe heykeltıraşlıkta ve nümismatik veriler üzerinde tanrıçanın en sık karşılaşılan tiplerindedir. Heykeltıraşlıkta ayakta tasvir edilen tanrıçanın Braccio Nuovo Fortuna Vatikan, Rom Boston, Claudia Iusta gibi farklı tipleri vardır (Nippe, 1989). Tykhe'nin bu pozda en görkemli örneği Prusias ad Hypium Tykhe'sidir. Vatikan Fortuna tipi olarak değerlendirilen (Sezer, 2016, s. 50-52, kat. no. 31) bu eserde tanrıça sol kolu üzerinde zenginliği simgeleyen Plutos ile beraber tasvir edilmiştir (Okan, 2016, s. 10). Tanrıça bu tipolojisi ile bereket ve refah fonksiyonunda bir kent tanrıçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tipin dışında, özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde tanrıçanın bir elinde küre ve dümen ile tasvir edildiği Rom Boston tipi de yaygın olarak görülmektedir.

⁷ Bölgede tetrastyle tapınak içinde Tykhe dışında tanrıça Roma da tasvir edilmiştir. Örneğin Marcus Aurelius, Commodus, dönemine ait bir sikkede tanrıça tetrastyle tapınağın merkezinde mızrak ve kalkan tutarken görülür (RPC IV.3, 2024, 7057, 7052).

Roma'da bir elinde dümen, diğer elinde cornucopia ile Agathe Tykhe'nin en erken örneği Geç Cumhuriyet dönemi (MÖ yaklaşık 146-31) sikkeleri üzerinde görülmektedir. Dümen bazı tasvirlerde bir küre üzerinde yer almıştır (Edwards, 1990, s. 533). Bu tasvir, tanrıçanın insanoğlunun kaderine yön veren bir güç olduğunun önemli betimlerinden biridir. Tanrıçanın bu tipi Roma İmparatorluk Dönemi'nde sikkelerin arka yüzünde yaygın olarak kullanılmıştır.

Kapadokya sikkelerinin arka yüzünde ise tanrıça bir elinde dümen, diğer elinde cornucopia, başında kalathos ya da polos ile beraber tasvir edilmiştir. Saçları ensede topuz ya da kalın bir örgü şeklinde yapılmıştır. Peplos ve khiton giyen tanrıçanın başı profilden sola dönük, gövde $\frac{3}{4}$ döndürülmüş bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu tip Caesarea'da Nerva, Traianus, Hadrianus, Iulia Domna sikkelerinin arka yüzünde yer almakta olup, Tykhe'nin kent tanrıçası kimliğiyle özdeşleşen klasik betimlerinden biridir (Metcalf, 1996, s. 14, 16, 22, 101-104, 123-124, 152; Sydenham, 1933, s. 55, 57, 60, 67, 75, 78, 104, 107).

2.3 Oturan Tykhe

Bölgenin sikkeleri üzerinde tanrıçanın oturan tipi Antiokheia Tykesi ve tahtta oturan Tykhe olmak üzere iki farklı şekilde sikkelerin arka yüz betimlerinde görülmektedir.

2.3.1 Antiokheia Tykhesi

Antiokheia Tykhesi'nin tipolojisinde temel unsurlardan biri profilden tasvir edilen tanrıçanın bir kaya üzerinde oturmasıdır. Tykhe'nin oturduğu kaya aslında Silpios Dağı'nı işaret etmektedir. Ayaklarının altında Orontes Nehri'ni ifade eden erkek figürü yüzer şekilde yer almaktadır. Orontes gövdesinin üst kısmı ve kolları görünür şekilde tasvir edilmiştir. Tanrıça sol kolunu gergin bir şekilde geriye doğru götürerek yaslanmıştır. Bu tipte başında corona muralis ya da modius olan Tykhe, elinde palmye dalı, üzüm salkımı ya da buğday demetiyle; üzerinde kısa himation ve khiton ile görülmektedir. Atribüleri dışında tanrıçanın bu tasvirinde piramidal bir görüntü oluşmuştur. Bunun Hellenistik dönemde oturan Musa tasvirinden kaynaklandığı öne sürülmektedir⁸. Ancak bu piramidal görüntü sadece Musa'ya özgü bir tipoloji değildir; Hellenistik dönemde özellikle barok tarzda işlenmiş heykeltıraşlık gruplarında öykünün piramidal işleme geleneği sıklıkla kullanılmıştır.

Antiokheia Tykhesi Kapadokya'da özellikle Tyana kenti ile özdeşleşmiştir. Tanrıça bu imajı ile Tyana'da kent koruyucu tanrı olarak yoğun bir şekilde tapınım görmüştür. Tanrıça, Tyana sikkelerinde sağ elinde buğday demeti ve üzüm salkımı tutarken, sol kolunu geriye doğru götürmüş ve elini oturduğu yere yaslamıştır. Alt tarafta ise Euphrates yüzerken görülmektedir. Tanrıçanın oturduğu tahtı ise grifonla dekore edilmiştir (RPC IV.3, 2024, 5740 (temporary)). Nero (MS 54-68), Traianus (MS 98-117), Hadrianus (MS 117-138), Antoninus Pius (MS 138-161), Marcus Aurelius (MS 161-180), Lucius Verus (MS 161-169), Caracalla (MS 211-217) dönemlerinde Tyana kenti sikkelerinde bu tipin örnekleri karşımıza çıkmaktadır (RPC I, 2024, 3659); Kumandaş, 2023, s. 45). Tyana sikkelerinde olduğu kadar yaygın olmasa da Caesarea'da da Antiokheia Tykhesi tipi görülmektedir. Claudius döneminde ait bir Caesarea sikkesinde kaya üzerinde oturan ve corona muralisli tanrıçanın elinde iki buğday demeti vardır ve altta yine nehir tanrısı yüzerken betimlenmiştir (Sydenham, 1933, s. 34). Bu tipe ait farklı dönemlere tarihlendirilen veriler, Antiokheia Tykhesi tipinin yalnızca Antiokheia ile sınırlı kalmadığını, bölgesel olarak uyarlanarak Kapadokya'daki kent ikonografisinde de etkin biçimde yer aldığını ortaya koymaktadır.

2.3.2 Tahtta Oturan Tykhe

Bu tipe ait ilk örnek Hadrianus dönemine aittir. Tykhe, bu Tyana sikkesinde arkalıksız tahtta otururken betimlenmiştir. Tanrıça başında corona muralis ile şehir tanrıçası olarak sola dönük oturmakta, sol elinde asa ve ileri doğru uzattığı sağ elinde bir nar tutmaktadır. Tahtın ayaklarının oyuntulu süslemesi ahşap görüntüsü vermektedir (RPC III, 2024, 2953). Tanrıçanın bu tipinde ileri doğru uzattığı sağ elinde Argaios'un olduğu sikke örnekleri de görülmektedir. Septimus Severus, Iulia Domna ve Elagabalus dönemi sikkelerinde bu tasvir tarzı karşımıza çıkmaktadır (Baydur, 1994, s. 37). Elagabalus dönemine ait olan Caesarea sikkesinde genişçe bir tahtta oturan tanrıçanın başında polos bulunmaktadır. İleri doğru uzattığı sağ elinde Argaios, tahta doğru

⁸ Seleukoslar döneminde, Musalar özellikle Seleukos hanedanlığının koruyucu tanrısı olan Apollon'la sık sık tasvir edilmişlerdir. Musa Kalliope, Apollon ile birlikte şehrin diğer bir koruyucu tanrıçası olmuştur (Arya, 2002, s. 23).

yaslandığı sol kolunda ise cornucopia yer almaktadır (RPC VI, 2024, 6674 (temporary)). Tanrıçanın Argaios Dağı ile olan benzer pozunu Septimus Severus döneminde de görülmektedir.

Tahtta oturan Tykhe tipolojisine ait alışılmışın dışındaki bir örnek de Alexander Severus dönemine ait Caesarea sikkesidir (RPC VI, 2024, 6747 (temporary)). Bu sikkenin arka yüzünde Tykhe tahtında ve cepheden oturur halde tasvir edilmiştir. Başında sur tacı, elinde cornucopia ve çelenk (?) tutmaktadır. Tanrıçanın sağında ve solunda ayakta dururken ve başlarında polos ile tanrıçayı taçlandırırken tasvir edilmiş Tykhai figürleri yer almaktadır. Bu sahnede tanrıçanın başının üstüne gelecek şekilde Argaios betimi yerleştirilmiştir. Alexander Severus dönemine ait bir başka Caesarea sikkesinde tahtında oturan Tykhe ileri doğru uzattığı sağ elinde patera, solda cornucopia tutmaktadır. Sağ elin üzerine gelecek şekilde ise Argaios agalması yer almaktadır (RPC VI, 2024, 6801 (temporary)). Hadrianus dönemine ait bir Caesarea sikkesinde ise arkalıksız tahtta oturan Tykhe ayakta duran pozununun oturur durumdaki tekrarı ile görülmektedir. Sağ elinde dümen solda ise cornucopia vardır (RPC III, 2024, 3079).

2.4 Tykhe Büstü

Tykhe büstü, sikkelerin ön ya da arka yüzünde sıklıkla kullanılan tipler arasındadır. Kapadokya'da da tanrıçanın en çok tercih edilen tasvirlerinden biridir. Bölgenin sikkelerinde Tykhe büstünün kullanıldığı en erken zaman tartışmalıdır. III. Ariarathes dönemine ait bir sikkede şehir tanrıçası olarak tanımlanan bir tasvir yer almaktadır (Bilge, 2021, s. 382). Ancak buradaki tasvirin alışılmış Tykhe büstünden nispeten farklı olması kesin bir yargıya varılmasına engel olmaktadır. Bu sikkelerin arka yüzünde ise asma yaprağı ya da Perseus bulunmaktadır. Nadir olan bu sikkeler günümüze ulaşan verilerden dolayı şimdilik sadece III. Ariarathes dönemi ile sınırlıdır ve Arkhelaos dönemine kadar benzer tasvirler sikkeler üzerinde görülmemiştir.

Tykhe kültürüne dair nümismatik veriler Arkhelaos zamanından itibaren süreklilik göstermiştir (Sydenham, 1933, s. 27). Bu tipte tanrıça profilden ve başlığıyla betimlenmiştir. Bölgede tanrıçaya ait bu alışlagelmiş tasvirin iki farklı tipi görülmektedir. İlki Tykhe'nin başında corona muralis ile sikkelerin ön ya da arka yüzünde profilden tasviridir. Ön yüzde Tykhe'nin olduğu örneklerin arka yüzünde, zirvesinde çelenk ile Argaios, üçgen biçiminde gösterilen Argaios, tek başına ya da kanatlı caduceus ile birlikte cornucopia, palmiye dalı, Perseus yer alır (RPC I, 2024, 3612, 3616A, 3618; Sydenham, 1933, s. 28-29). Traianus dönemine ait bir Tyana sikkesinin arka yüzünde çıplak olarak tasvir edilen Perseus ileri doğru uzattığı sağ elinde patera, solda ise khlamys ve harpa tutmaktadır (RPC III, 2024, 2950A). Roma İmparatorluk Dönemi'nde tanrıçanın ön yüzde tasvir edildiği nadiren görülmektedir. Örneğin bir Traianus sikkesinin ön yüzünde Tykhe büstü yer alırken, arka yüzde üçgen biçiminde Argaios tasviri yer almaktadır (Sydenham, 1933, s. 72).

Tanrıçanın büstünün arka yüzde olduğu sikkelerin ön yüzünde ise imparator portreleri bulunmaktadır. Germanicus, Claudius, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Caracalla, III. Gordianus dönemi sikkelerinin arka yüzünde tanrıça başında corona muralis ile görülmektedir (RPC VII.2, 2024, 3394; Sydenham, 1933, s. 33, 83, 130). Bazen corona muralis tamamen çelenkle kaplanmıştır. Tanrıçaya ait kullanılan bir başka başlık da stephanedir. Tanrıçanın stephane ile tasviri oldukça nadir olarak karşımıza çıkmaktadır. Antoninus Pius dönemine ait bir Tyana sikkesinde Tykhe başında bir stephane ile profilden betimlenmiştir (RPC IV.3, 2024, 3588 (temporary)).

Bu tipin diğer alt tipinde de iki farklı betim ile karşılaşılabilir. İlki sikkelerin arka yüzünde yer alan tanrıçanın başında corona muralis yerine Argaios Dağı şeklinde bir başlığın olduğu tasvirlerdir. Tanrıçanın başında Antoninus Pius, Commodus, Alexander Severus, III. Gordianus dönemi sikkelerinde Argaios formunda başlığı yer almaktadır (RPC IV.3, 2024, 6717 (temporary), 6892 (temporary), 6776 (temporary); Baydur, 1994, s. 36; Sydenham, 1933, s. 34, 84, 95, 120, 123) Bu sikkelerde örtüsü başın arka kısmında başlığa kadar getirilmiştir ya da örtüsüz betimlenen tanrıçanın saçları ensede yumuşak bir topuz yapılmıştır. İkincisi ise corona muralisin üzerine yerleştirilmiş Argaios'un olduğu başlık kullanımınıdır. Bu başlık sadece Caesarea'ya ait bir Iulia Domna sikkesinin arka yüzünde yer almaktadır.

Bölgede Dağ Tanrı Argaios, başta sikkeler olmak üzere agalmalar, steller üzerinde en çok tercih edilen tasvirler arasında yer alır ve yaygın olarak Roma İmparatorluk Dönemi'nde karşımıza çıkmaktadır (Belis, 2021, s. 74). Argaios tapınımları başta Zeus olmak üzere bazı tanrılarla beraber görülmektedir. Örneğin Zeus kültüründe tanrı Argaios epitheti ile de tapınım görmüştür (Hakman, 2015, s. 183 vd.). Caesarea'da tapınağı bulunan Tykhe kültürü de benzer nitelikte ve Argaios ile bütünleşmiş olmalıdır. Tanrıçaya ait tasvirlerde Argaios tasvirinin varlığı da bu görüşü destekler niteliktedir. Tanrıçanın özellikle sur başlığı üzerinde Argaios Dağı ile beraber

tasviri onun kültüründe dağ kültürünün baskınlığını ve birlikte tapınımı göstermektedir. Bu durum Tykhe'nin, bölgede Argaios epitheti ile Tykhe Argaios şeklinde tapınım görmüş olabileceği ihtimalini düşündürmektedir.

3. Sonuç

Tykhe, Eski Yunan'da şans, talihi temsil eden bir kişileştirme iken toplumun ihtiyacı ve siyasetin yönlendirmesiyle kent tanrıçası konumuna gelmiştir. Tanrıçanın bu yeni fonksiyonuna ait en erken arkeolojik izler MÖ 6. yüzyıla kadar gitmektedir. Tanrıçanın bu işlev değişikliği zaman içerisinde gelişim göstererek ortaya çıkmıştır. Özellikle MÖ 5. yüzyılda Yunan toplumunun Pers savaşları nedeniyle yoğun kayıplar vermesi Tykhe'nin kentlerin koruyucu tanrısı olarak kabul edilmesinde önemli rol oynamış olmalıdır. Bu dönemde, kentlerin kaderine yön verdiğine inanılan bir tanrıçaya duyulan inanç, dini ihtiyaçlarla birlikte hızla gelişmiştir. Tykhe Hellenistik Dönem krallıklarının önemli propaganda araçlarından biri olarak zamanın başlıca inançlarından birine dönüşmüştür.

Hellenistik Dönemde Tykhe inancı kendini en çok nümismatik ve arkeolojik veriler üzerinde göstermiştir. Hellenistik bir krallık olarak Kapadokya Bölgesi'nde yerleşik Doğu etkisinden dolayı Tykhe'nin süreklilik gösterir şekilde ortaya çıkış süreci dönemin ortalarını bulmuştur. Tanrıçanın kültü, Ariarathes Hanedanlığı döneminden itibaren başlayan ve yavaş yavaş kendine yer edinen bir konumda olmalıdır. Bu dönemde bölgenin sikkeleri üzerinde sur başlığı ve yanında sfenkslerle yer alan Astarte ile Tykhe'nin benzer tipolojileri tanrıçanın tapınımında önemli rol oynamıştır. Bu değişim süreci Arkhelaos zamanına kadar devam etmiştir. Bu dönemden sonra ise Kapadokya sikkelerinde aralıksız olarak tanrıçanın kültürünü kanıtlayan tasvirler, sikkeler üzerinde yoğun olarak yer almıştır.

Kapadokya'da Tykhe kültürünün ve tasvirlerinin başlıca kaynağını nümismatik veriler oluşturmaktadır. Tanrıça sikkeler üzerinde farklı tipolojilerde karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Tykhe, Arkhelaos döneminden itibaren Caesarea ve Tyana sikkelerine göre dört ayrı tipolojik grupta değerlendirilmiştir. Bu gruplandırmada Antiokheia Tykhesi Tyana'da tanrıçanın en yaygın tipi olarak görülür. Sikkelerin arka yüzünde tanrıçanın bu formda yaygın olarak yer alması onun kentte koruyucu ana tanrıça olarak tapınım gördüğüne işaret etmektedir. Caesarea'da ise tanrıçanın farklı tipolojilerde olduğu görülmektedir. Sozomenus sayesinde Iulianus Apostata zamanına kadar kentte bir Tykhe tapınağının varlığı bilinmektedir. Sikkeler üzerinde yer alan tetrastyle tapınak ve içinde tanrıçanın yer aldığı örnekler doğrudan Tykhe'ye ait olan bu tapınağa işaret ediyor olabilir. Ayrıca tanrıçanın tapınımı ile ilgili bir başka sonuç Dağ Tanrı Argaios ile ilgilidir. Tykhe'nin ileri doğru uzattığı elinde ya da sikke yüzeyinde yer alan boşlukta Argaios ağalmasının yer alması, Tykhe büstünün olduğu örneklerde tanrıçanın başında bulunan corona muralisin içinde ya da tek başına bir başlık olarak Argaios Dağı'nın olması tanrıçanın Dağ Tanrı Argaios ile beraber tapınımına işaret etmektedir. Sozomenus'un aktarımının yanı sıra bahsi geçen tasvirlerden dolayı tanrıçaya ait olan tapınağın da Argaios Dağı'nda yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca Tykhe'nin Argaios ile bu bağlantısı, tasvirlerde beraber yer alması tanrıçaya Argaios epithetinin verilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Katalog

Kat. No. 1

Ö.Y.: Boynunda aslan postuyla Herakles başı, sağa.

A.Y.: ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ, KE; tetrastyle tapınak, alınlığında üç figür.

Dönem: Arkhelaos Kent: Caesarea

Ref.: RPC I, 2024, 3613; S 34, RSN 1898, 36, Ganschow, 2018, no. 25

Kat. No. 2

Ö.Y.: M AY KoMo ANTΩNI; Commodus başı, sağa.

A.Y.: ΜΗΤΡΩ ΚΑΙ ΚΑΠΙ ΕΤ ΠΙ; tetrastyle tapınak içinde Argaios Dağı.

Dönem: Commodus Kent: Caesarea

Ref.: RPC IV.3, 2024, 6909 (temporary).

Kat. No. 3

Ö.Y.: AY K M AYPHAIOC ANTΩNEINOC CEB;
ışın taçlı Elagabalus başı, sağa.

A.Y.: MHTPPO KAICAPIAC, NEΩKOPOY ET
B; Argaios Dağı merkezine yerleştirilmiş tetrastyle
tapınak.

Dönem: Elagabalus **Kent:** Caesarea

Ref.: RPC VI, 2024, 6654 (temporary); Ganschow,
2018, 679b.

Kat. No. 4

Ö.Y.: AΔPIANOC CEBACTOC, İmparatorun
çelenkli başı, sağa.

A.Y.: YΠATHP ΠATPIΔOC. Tetrastyle tapınak
içinde Tykhe, dümen ve cornucopia tutuyor.

Dönem: Hadrianus **Kent:** Caesarea

Ref.: Sydenham, 1933, s. 78; Metcalf, 1996, s.
124.

Kat. No. 5

Ö.Y.: AYTOKPAT NEPOYAC KAICAP
CEBACTOC YΠAT Δ; Nerva başı, sağa.

A.Y.: TYXH CEBACTOY; Tykhe ayakta duruyor,
sol elinde cornucopia ve sağda dümen tutuyor.

Dönem: Nerva **Kent:** Caesarea

Ref.: RPC III, 2024, 2972; S 150, Ganschow,
2018, 110.

Kat. No. 6

Ö.Y.: AYTOKP KAIC NEP TPAIANOC CEB
ΓEPM ΔAK; Traianus başı, sağa.

A.Y.: ΔHMAPX EE YΠATOC C; Tykhe ayakta
duruyor, sol elinde cornucopia, sağda dümen
tutuyor.

Dönem: Traianus **Kent:** Caesarea

Ref.: RPC III, 2024, 3012; Ganschow, 2018, 133a.

Kat. No. 7

Ö.Y.: CEBACTOC AΔPIANOC; Hadrianus başı,
sağa.

A.Y.: ΠATHP ΠATPI YΠATOC TO Γ; Tykhe
ayakta duruyor, sol elinde cornucopia ve sağda
dümen tutuyor.

Dönem: Hadrianus **Kent:** Caesarea

Ref.: RPC III, 2024, 3117; Sydenham, s. 75,
Ganschow, 2018, 182.

Kat. No. 8

Ö.Y.: NEPΩN KAICAP; Nero başı, sağa.

A.Y.: TYANEΩN ET IB; Tykhe oturuyor, sola;
altta nehir tanrısı.

Dönem: Nero **Kent:** Tyana

Ref.: RPC I, 2024, 3660; Ganschow, 2018, 1005.

Kat. No. 9

Ö.Y.: [AYT NEPOY]A-C CEB ΓEPMANIKOC;
Nerva başı, sağa.

A.Y.: TYANEΩ[N EΠI B]A[CCOY
ΠPE]CBEY[T], ET B; Tykhe oturuyor, sola; sağ
elinde buğday demeti, altta nehir tanrısı.

Dönem: Nerva **Kent:** Tyana

Ref.: RPC III, 2024, 2945B.

Kat. No. 10

Ö.Y.: AYT NEPOY TPA-IANOC KAIC ΓEP;
Traianus başı, sağa.

A.Y.: TYANEΩN EΠI BACCOY
ΠPECB(E)(Y)(T); Tykhe oturuyor, sola; altta nehir
tanrısı, yüzüyor; solda ve sağda ET A.

Dönem: Traianus **Kent:** Tyana

Ref.: RPC III, 2024, 2947; Ganschow, 2018,
1006a.

Kat. No. 11

Ö.Y.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΤΡΑΙΑ ΑΔΡΙΑΝΟC
CEBACTOC; Hadrian başı, sağa.

A.Y.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΤΡΑΙΑ ΑΔΡΙΑΝΟC
CEBACTOC; Tykhe oturuyor, sola; sağ elinde
buğday demeti ve üzüm salkımı tutuyor; altta nehir
tanrısı yüzüyor; solda ve sağda ET B.

Dönem: Hadrianus **Kent:** Tyana
Ref.: RPC III, 2024, 2952.

Kat. No. 12

Ö.Y.: ΑΥΤΟΚ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC CEBA(C(T));
Antoninus Pius başı, sağa.

A.Y.: ΤΥΑΝΕΩΝ Τ Π Τ ΙΕΡ ΑCΥ ΑΥΤ(ΟΝ) ΕΤ
ΘΙ; Tykhe grifonla dekore edilmiş tahtta oturuyor,
sola; sağ elinde üzüm salkımı ve buğday demeti
tutuyor; altta nehir tanrısı yüzüyor.

Dönem: Antoninus Pius **Kent:** Tyana
Ref.: RPC IV.3, 2024, 5741 (temporary).

Kat. No. 13

Ö.Y.: ΑΥΤΟ Κ (Μ) ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC [; Marcus
Aurelius başı, sağa.

A.Y.: ΤΥΑΝΕΩΝ Τ Π Τ ΙΕΡ ΑCΥ ΑΥΤΟ ΕΤ Β;
Tykhe grifonla dekore edilmiş tahtta oturuyor,
sola; sağ elinde üzüm salkımı ve buğday demeti
tutuyor; altta nehir tanrısı yüzüyor.

Dönem: Marcus Aurelius **Kent:** Tyana
Ref.: RPC IV.3, 2024, 5742 (temporary);
Ganschow, 2018, 1024a-c.

Kat. No. 14

Ö.Y.: ΑΥΤΟ Κ Λ ΟΥΗΡΟC CE(BACT); Lucius
Verus başı, sağa.

A.Y.: ΤΥΑΝΕΩΝ Τ Π Τ ΙΕΡ ΑCΥ ΑΥΤΟ ΕΤ Β;
Tykhe grifonla dekore edilmiş tahtta oturuyor,
sola; sağ elinde üzüm salkımı ve buğday demeti
tutuyor; altta nehir tanrısı yüzüyor.

Dönem: Marcus Aurelius **Kent:** Tyana
Ref.: RPC IV.3, 2024, 8516 (temporary).

Kat. No. 15

Ö.Y.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΤΡΑΙΑ ΑΔΡΙΑΝΟC
CEBACTOC; Hadrianus başı, sağa.

A.Y.: ΕΤ Ε ΤΥΑΝΕΩΝ; Tykhe oturuyor, sola; sol
eli başının arkasına doğru getirilmiş, sağ elinde nar
tutuyor.

Dönem: Hadrianus **Kent:** Tyana
Ref.: RPC III, 2024, 2953.

Kat. No. 16

Ö.Y.: ΑΥΤΟ ΚΑΙC ΤΡΑΙ ΑΔΡΙΑΝΟC CEBACT;
Hadrianus başı, sağa.

A.Y.: Tykhe oturuyor, sola; sol elinde cornucopia
ve sağ elinde dümen tutuyor.

Dönem: Hadrianus **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC III, 2024, 3079.

Kat. No. 17

Ö.Y.: ΑΥ Κ Μ ΑΥΡΗΛΙΟC ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC
CEBAC; Elagabalus başı, sağa.

A.Y.: ΜΗΤΡΟΠΟ ΚΑΙCΑΡΙΑC, ΕΤ Β; Tykhe
tahtta oturuyor, sola. Sol elinde cornucopia ve sağ
elinde Argaios Dağı tutuyor.

Dönem: Elagabalus **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC, VI, 2024, 6674 (temporary);
Sydenham, 1933, s. 118, 520; Ganschow, 2018,
690.

Kat. No. 18

Ö.Y.: ΑΥ Κ CΕΟΥΗ ΑΛΕΞΑΝΔ; Alexander
Severus başı, sağa.

A.Y.: ΜΗΤΡΟΠ ΚΑΙCΑΡΙ, ΤΡ ΕΠ,
ΝΕ[ΩΚΟΡΟΥ] ΕΤ []; Tykhe tahtta oturuyor,

cepheden. Tanrıça başında corona muralis, elinde cornucopia ve buğday demeti(?) tutuyor. Yanında Tykhai figürleri tanrıçayı taçlandırıyor.

Dönem: Alexander Severus **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC VI, 2024, 6747 (temporary); Ganschow, 2018, 743.

Kat. No. 19

Ö.Y.: ΑΥ Κ CEOYH ΑΛΕΞΑΝΔΡ; Alexander Severus başı, sağa.

A.Y.: ΜΗΤΡΟΠΙ ΚΑΙΣΑΡΙ, ΕΤ Ε; Tykhe tahtta oturuyor, sola. Tanrıça patera ve cornucopia tutuyor, solda Argaios Dağı agalması.

Dönem: Alexander Severus **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC VI, 2024, 6801 (temporary); Ganschow, 2018, 792.

Kat. No. 20

Ö.Y.: Corona muralisli Tykhe başı, sağa.

A.Y.: ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ΜΖ; cornucopia.

Dönem: Arkhelaos **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC I, 2024, 3616A; Ganschow, 2018, 29.

Kat. No. 21

Ö.Y.: Corona muralisli Tykhe başı, sağa.

A.Y.: ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ΝΓ; Argaios Dağı, zirvesinde çelenk.

Dönem: Arkhelaos **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC I, 2024, 3618; Sydenham, 1933, s. 29, 39; RSN 1898, 43; Ganschow, 2018, 30.

Kat. No. 22

Ö.Y.: ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ; 746corona muralisli Tykhe başı, sola.

A.Y.: ΕΤ Η; Piramit.

Dönem: Claudius **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC I, 2024, 3658; Ganschow, 2018, 48.

Kat. No. 23

Ö.Y.: Corona muralisli Tykhe başı, sağa.

A.Y.: ΕΠΙ ΒΑΚΚΟΥ ΕΤ Γ; piramit.

Dönem: Traianus **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC III, 2024, 3133; Sydenham, 1933, 236; Ganschow, 2018, 150.

Kat. No. 24

Ö.Y.: ΑΥ(Τ) ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC ΚΕΒΑC(Τ); Antoninus Pius, sağa.

A.Y.: ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ Τ ΠΡ ΑΡΓΑΙΩ ΕΤ ΔΙ; Tykhe'nin örtülü ve corona muralisli başı, sağa.

Dönem: Antoninus Pius **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC IV.3, 2024, 6708 (temporary); Sydenham, 1933, 307; Ganschow, 2018, 236a-b.

Kat. No. 25

Ö.Y.: Α Κ Μ ΑΥ ΚΟΜΟΔΟC ΑΝΤΩΝΙΝΟC; Commodus başı, sağa.

A.Y.: ΜΗΤΡΟΠΙ(Ο) ΚΑΙΣΑΡΕΙΑ ΕΤ ΓΙ; Argaios Dağı formunda başlığıyla Tykhe, sağa.

Dönem: Commodus **Kent:** Caesarea
Ref.: RPC IV.3, 2024, 6892 (temporary); Sydenham, 1933, 386.

Kat. No. 26

Ö.Y.:]? ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC ΚΕ[Β?]; Antoninus Pius başı, sağa.

A.Y.: [Τ]ΥΑΝΕΩΝ Τ Π Τ ΙΕΡ ΑCΥ [ΑΥΤ?] ΕΤ [ΘΙ?]; örtülü ve corona muralisli Tykhe, sağa.

Dönem: Antoninus Pius **Kent:** Tyana

Ref.: RPC IV.3, 2024, 3588 (temporary).

Kat. No. 27

Ö.Y.: ΑΥΤΟ Κ Μ ΑΝΤΩΝΕΙΝ[; Marcus Aurelius başı, sağa.

A.Y.: [ΤΥ]ΑΝΕΩΝ Τ Π Τ ΙΕΡ ΑC[; örtülü ve corona muralisli Tykhe başı, sağa.

Dönem: Marcus Aurelius **Kent:** Tyana

Ref.: RPC IV.3, 11628 (temporary)

Kat. No. 28

Ö.Y.: ΑΥ Κ ΣΕΥΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡ; Alexander Severus başı, sağa.

A.Y.: ΜΗΤΡΟ(Π) ΚΑΙCΑ(Π) ΕΤ Γ; örtülü ve Argaios Dağı başlıklı Tykhe başı, sağa.

Dönem: Alexander Severus **Kent:** Caesarea

Ref.: RPC VI, 6777 (temporary), Ganschow, 2018, 773a-b.

Antik Kaynaklar

Aelianus. Varia Historia.

Hesiodos. Theogonia.

Malalas. Chronography.

Pausanias. Periegesis Hellados.

Pindaros. Odes.

Sozomenus. Historia Ecclesiastica.

Modern Kaynaklar

Aristodemou, G. (2020). Aspects of Romanisation in Cappadocia: Staging Architecture and Cityscapes. *Archaeology of Western Anatolia*, 1/1, 31-41.

Arya, D.A. (2002). *The Goddess Fortuna in Imperial Rome: Cult, Art, Text*, [Doctoral dissertation]. The University of Texas at Austin.

Baydur, N. (1994). *Anadolu'daki Kutsal Dağlar Dağ Tanrıları: Klasik Çağ*. Graphis Yayınları.

Belis, A. (2021). Argaios. A Bronze Age Mountain-God in Greco-Roman Anatolia. *Beyond All Boundaries: Anatolia in the First Millennium BC*, A. Payne, Š. Verhartická ve J. Wintjes (Ed.), Peeters.

Berges, D. & Nolle, J. (2000). *Tyana I-II: Archäologisch-historische Untersuchungen zum Südwestliche Kappadokien*. Dr. Rudolf Habelt GMBH.

Bilge, E. (2021). General Iconographic Characteristics of Bronze Cappadocian Kingdom Coins. *Current Debates on Social Sciences: Human Studies*, 376-390, Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Kat. No. 29

Ö.Y.: ΑΥ Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC; III. Gordianus başı, sağa.

A.Y.: ΜΗΤΡΟ ΚΑΙCΑ(Α) Β Ν, ΕΤ Δ; Argaios Dağı başlıklı Tykhe başı, sağa.

Dönem: III. Gordianus **Kent:** Caesarea

Ref.: RPC VII.2, 2024, 3353; Ganschow, 2018, 890b-c.

Kat. No. 30

Ö.Y.: ΙΟΥΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΑΥΓΟΥCΤΑ; Iulia Domna başı, sağa.

A.Y.: ΜΗΤΡΟΠΙΟ ΚΑΙCΑΡΙΑC; Corona muralis üstünde Argaios Dağı'nın yer aldığı başlığıyla Tykhe başı, sağa.

Dönem: Iulia Domna **Kent:** Caesarea

Ref.: Numista, 2024, Caesarea.

- Borrell, M. (1862). Coins of The Kings of Cappadocia. *The Numismatic Chronicle and Journal of The Numismatic Society*, 2, 1-19.
- Broucke, P.B.F.J. (1994). Tyche and the Fortune of Cities in the Greek and Roman World. *Yale University Art Gallery Bulletin, An Obsession with Fortune: Tyche in Greek and Roman Art*, 34-49.
- Dohrn, T. (1960). *Die Tyche von Antiochia*. Gebr. Mann.
- Drew-Bear, T. (1974). Representations of Temples on the Greek Imperial Coinage. *Museum Notes (American Numismatic Society)*, 19, 27-63.
- Edwards, C.M. (1990). Tyche at Corinth. *Hesperia* 59/3, 529-542.
- Ganschow, T. (2018). *Münzen von Kappadokien I-II*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Hakman, M. (2015). *Kapadokya'da Zeus Kültü*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- İnan, J. (2000). *Perge'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı I*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kaplan, D. & Durugönül, S. (2018). Tarsus Müzesi'nden Bir Aedicula Kabartması Olarak 'Antiokheia Tykhe'si. *Cedrus*, 6, 1-12.
- Kılıç, M. (2014). The Cults of Nemesis and Tyche at Smyrna. *Belleten*, 78/283, 833-858.
- Kumandaş, H. (2023). Niğde Müzesi Tyana Darplı Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 132-149.
- Matheson, S.B. (1994). The Goddess Tyche. *Yale University Art Gallery Bulletin, An Obsession with Fortune: Tyche in Greek and Roman Art*, 18-33.
- McEvedy, C. (2010). *İlkçağ Tarih Atlası*. Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- McNeil, W.H. (2008). *Dünya Tarihi*. (Çev. A. Şenel), İmge Yayınları.
- Metcalf, W. (1996). *Silver Coinage of Cappadocia, Vespasian-Commodus*. Numismatic Notes and Monographs, American Numismatic Society.
- Metzler, D. (1994). Mural Crowns in The Ancient Near East and Greece. *Yale University Art Gallery Bulletin, An Obsession with Fortune: Tyche in Greek and Roman Art*, 76-85.
- Miano, D. (2018). *Fortuna: Deity and Concept in Archaic and Republican Italy*. Oxford University Press.
- Nippe, C. (1989). *Die Fortuna Braccio Nuovo. Stilistische und typologische Untersuchung*, Oberhofer.
- Numista (2024). *Tridrahmi-Iulia Domna*. <https://tr.numista.com/catalogue/pieces383845.html>
- Okan, E. (2016). Tykhe Ya Da Fortuna. *Yale University Art Gallery Bulletin, An Obsession with Fortune: Tyche in Greek and Roman Art*, 64-75.
- Palagia, O. (1994). Tyche at Sparta. *Yale University Art Gallery Bulletin, An Obsession with Fortune: Tyche in Greek and Roman Art*, 64-75.
- RPC (2024). *Roman Provincial Coinage Online*. <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>
- RSN (1898). *Revue Suisse de Numismatique/Schweizerische Numismatische Rundschau*.
- Sezer, S.S. (2016). *Prusias ad Hypium Antik Kenti Heykeltıraşlık Eserleri*. Ege Yayınları.
- Smith, A.C. (1994). Queens and Empresses as Goddesses: The Public Role of the Personal Tyche in the Graeco-Roman World. *Yale University Art Gallery Bulletin, An Obsession with Fortune: Tyche in Greek and Roman Art*, 86-105.
- Stansbury-O'Donnell, M.D. (1994). Reflections of the Tyche of Antioch in Literary Sources and on Coins. *Yale University Art Gallery Bulletin, An Obsession with Fortune: Tyche in Greek and Roman Art*, 50-63.
- Sydenham, E.A. (1933). *The Coinage of Caesarea in Cappadocia*. Attic Books.
- Tekin, O. (2008). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İletişim Yayınları.
- Villard, L. (1997). Tyche. *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, VIII, 1-2, 115-125.
- Weiss, P. (1985). Argaios/Erciyes Dağı-Heiliger Berg Kappadokiens. *Monumente und Ikonographie. JNG*, 35, 21-48.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
